

บทความวิจัย (Research Article)

การศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

The study of the results of implementing the learning activity set regarding Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4

นพรัตน์ มาเขียว.

Nopparat Makheaw

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนสัการามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) จำนวน 14 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 เล่ม 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่า E_1/E_2 ค่าที (t-test) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการศึกษาพบว่า

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 (E_1/E_2 เท่ากับ 82.28/83.41)

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, S.D.= 0.24)

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

Abstract

The aims of the research were 1) to establish and find efficiency of learning activity set in light of the Buddhist principles to be effective in accordance with the criteria 80/80. 2) to compare learning achievement before and after implementation on the students by using learning activity set in light of the Buddhist principles and 3) to study the student satisfaction with learning activity set considering the Buddhist principles. The sample group for the trial was the Prathomsuksa 4 students, Semester 1, Academic Year 2019, Sakngamprachasan School (Kasetsart Anusorn 37). The number of participants in the sample were 14 students who were obtained using Purposive Sampling technique. The tools used were: 1) a learning activity set considering the Buddhist principles for 4 books 2) a test to measure academic achievement before and after the study of the learning activity set considering the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4, and 3) the questionnaire of students' satisfaction with learning activity set considering the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4. The statistics used for data analysis were E_1/E_2 , t-test, mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.).

The study found that:

1. Learning activity set in light of the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4 were found to be effective according to the specified criteria 80/80 (E_1/E_2 was 82.28/83.41)

2. The results of comparing academic achievement before and after the study of the students using learning activity set considering Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4 found that the post-study score was significantly higher than the learning before at the 0.05 level of significance.

3. The result of the study of students' satisfaction of learning activity set considering the Buddhist principles of Social studies, Religion and Department of Culture for Prathomsuksa 4. It was found that the overall score was at a high level ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.24).

Keywords: Learning activity set, Buddhist principles of Social studies

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560, น. 4-10) มุ่งการเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัยเพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบ วินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากวิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต พร้อมมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ อีกทั้งกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในข้อที่ 1 ไว้ว่า มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(กระทรวงศึกษาธิการ. 2551, น. 5) ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม เป็นสาระการเรียนรู้หนึ่งในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นสาระพื้นฐานที่มุ่งปลูกฝังพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551, น. 1, 132)

กระบวนการสร้าง “สังคมคุณธรรม” ให้เกิดขึ้นนั้น ตามปกติจะเริ่มจากการปลูกฝังสั่งสอนของครอบครัวตั้งแต่เยาว์วัยด้วยการนำหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือมาสอน จึงทำให้มีคำโบราณว่ากล่าวเด็กที่ไม่ดีว่า “พ่อแม่ไม่สั่งสอน” เมื่อโตขึ้นจะเป็นหน้าที่ของครู อาจารย์ที่บ่มเพาะความดีให้กับเด็ก ร่วมกับพ่อแม่ ผู้สอนศาสนา และผู้นำชุมชน (วีรวิท คงศักดิ์. 2555, น. 29) แต่การพัฒนาสังคมไทยที่ผ่านมามุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้เป็นหลัก ทำให้สังคมไทยที่เรียกกันว่าเป็นสังคมชาวพุทธ มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ซึ่งมีผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมของคนในสังคม เช่น การหย่อนยานในศีลธรรม จริยธรรม ละเลยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ขาดระเบียบวินัย มีการเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามของไทยค่อย ๆ จางหายไป (จิตรารักษ์ บัวจรัส, 2558, อ้างถึงใน กานต์กนิษฐา ทองนา, ราตรี นันทสุคนธ์ และ นวลอนงค์ บุญฤทธิพงศ์. 2559, น. 29) และการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ไม่ก่อให้เกิดความตระหนักในเรื่องหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาสาระมากมาย น่าเบื่อหน่าย ไม่สนุก ไม่น่าเรียน ทำให้ผู้เรียนไม่สนใจการเรียน ส่งผลให้การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียน และการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ยาก เพราะขัดกับหลักจิตวิทยาและธรรมชาติของการเรียนรู้ เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านสติปัญญา ความถนัด คุณธรรม จริยธรรม ความสามารถ และประสบการณ์จึงทำให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่เรียนแตกต่างกัน และควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ทศนา เขมมณี. 2555, น. 120-121)

จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสังามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) พบว่า ผู้เรียนขาดความสนใจในบทเรียน โดยเฉพาะเรื่องหลักธรรม เพราะเนื้อหาหายาก ไม่น่าสนใจ เป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม จึงทำให้นักเรียนขาดความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของหลักธรรมอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเอง

ผลการประเมินคุณภาพการศึกษา ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2558-2560 โรงเรียนสังามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2558-2560 โรงเรียนสังามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37)

ปีการศึกษา	กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	
	เป้าหมาย	ผลสัมฤทธิ์
2558	70.00	71.42
2559	70.00	63.75
2560	70.00	75.69

จากตารางที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ย้อนหลัง 3 ปี พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่เพื่อเป็นการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น สนใจในบทเรียน เข้าใจในเนื้อหาและมองเห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้มีความหมายกับตนเอง เพราะนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (active learning) จนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ซึ่งชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถแก้ปัญหาในการเรียนรู้ของนักเรียน ให้นักเรียนมีความรู้ที่เกิดจากปัญญอย่างแท้จริง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะชีวิต พัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและหาประสิทธิภาพ

1. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

1.1 ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และกำหนดจุดประสงค์ในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 ศึกษาเนื้อหาสาระจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.3 สร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 เล่ม ดังนี้

1.3.1 เล่มที่ 1 พระรัตนตรัยและไตรสิกขา จำนวน 5 ชั่วโมง

1.3.2 เล่มที่ 2 โอวาท 3 จำนวน 5 ชั่วโมง

1.3.3 เล่มที่ 3 พุทธศาสนสุภาษิตและหลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ จำนวน 4 ชั่วโมง

1.3.4 เล่มที่ 4 การทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและในชุมชน จำนวน 4 ชั่วโมง

ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามความเหมาะสม ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้นเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและภาษาที่ใช้ได้ค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

1.4 นำชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองหาประสิทธิภาพ ดังนี้ ทดลองแบบหนึ่งต่อหนึ่ง (1:1) กับนักเรียนจำนวน 3 คน แล้วนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปทดลองแบบกลุ่ม (1:10) กับนักเรียนจำนวน 9 คน แล้วนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข และทดลองภาคสนาม (1:100) กับนักเรียนจำนวน 42 คน เพื่อหาประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ตามเกณฑ์ 80/80 ก่อนนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบ และวิเคราะห์ข้อสอบจากหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.2 ศึกษาสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

2.3 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 50 ข้อ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบประสิทธิภาพของแบบทดสอบด้านความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการวัด เพื่อตรวจสอบ

2.4 เมื่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พิจารณาลงความคิดเห็น แล้วหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พบข้อสอบที่ไม่ผ่านค่าความสอดคล้อง 0.5 จำนวน 10 ข้อ และข้อสอบที่ผ่านได้ค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.60-1.00

2.5 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว จำนวน 40 ข้อ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มโรงเรียนคลองสวนหมาก ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 รวม จำนวน 30 คน

2.6 นำผลการตรวจแบบทดสอบ 40 ข้อ คัดเหลือ 30 ข้อ ให้คะแนน และหาค่าความยากง่ายเป็นรายข้อ (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบเป็นรายข้อ โดยใช้เทคนิควิธีแบ่งเป็นกลุ่มสูง กลุ่มต่ำ 50 % คัดเลือกข้อสอบที่มีความยากง่ายระหว่าง 0.20 – 0.80 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป

2.7 นำแบบทดสอบที่คัดเลือกไว้ จำนวน 30 ข้อ ไปหาความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีของคูเดอร์ริชาร์ดสัน (KR -20) ได้ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.92

3. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้

3.2 สร้างแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นแบบ Rating Scale จำนวน 12 ข้อ และกำหนดระดับคะแนนไว้ 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด

3.3 นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปหาคุณภาพ โดยการนำแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 12 ข้อ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน 5 คน เพื่อหาความตรงเชิงเนื้อหา และพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 – 1.00

3.4 นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มโรงเรียนคลองสวนหมาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามความพึงพอใจทั้งฉบับโดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าเท่ากับ 0.87

3.5 นำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 12 ข้อ ไปสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดำเนินการดังนี้

1. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสัณทามประชาสรรค์ (เกษตรศาสตร์อนุสรณ์ 37) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 14 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ เวลา 1 ชั่วโมง วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

2. ดำเนินการสอนโดยใช้ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 18 แผน โดยให้นักเรียนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 4 เล่ม ปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละเล่ม โดยดำเนินการทดลอง ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ถึงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2562

3. ทำการสอบถามความพึงพอใจด้วย แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. ทำการทดสอบหลังเรียน (Posttest) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ เวลา 1 ชั่วโมง วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้รายงานได้ดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยการทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการทดสอบค่าที (t – test Dependent)

2. วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจ ด้วยค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและหาประสิทธิภาพ ของชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

1.1 ผลการตรวจสอบค่าของความสอดคล้องและความเหมาะสม ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .80-1.00 ส่วนค่าความเหมาะสมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.26$, S.D = 0.14)

1.2 ผลการหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80 (E_1/E_2 เท่ากับ 82.28/83.41)

ขั้นตอนที่ 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2.1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S.D.	$\sum D$	$\sum D^2$	t
ก่อนเรียน	14	14.36	3.34	96	712	12.40*
หลังเรียน	14	21.36	3.92			

* $p < .05$

3.1 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียน ต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, S.D.= 0.24) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด โดยข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยของความพึงพอใจสูงสุด คือ ข้อ 7 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีความน่าสนใจและมีรูปแบบที่หลากหลาย ($\bar{x} = 4.64$) ส่วนข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 5 ชุดกิจกรรมการเรียนรู้มีภาพประกอบมีการวางรูปแบบที่ดี ($\bar{x} = 3.93$)

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการหาประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด $80/80$ (E_1/E_2 เท่ากับ $82.28/83.41$)
2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน และหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, S.D. = 0.24)

จากบทสรุปสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยตามประเด็นได้ดังนี้

1. ประสิทธิภาพ ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด $80/80$ (E_1/E_2 เท่ากับ $82.28/83.41$) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการสร้างเป็นระบบ อย่างสมบูรณ์ มีเรื่องหรือกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ (active learning) โดยเน้นตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ สร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันจนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของจิราภา วีระพันธ์ (2555) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าชุดการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ $84.34/81.07$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ $80/80$ ที่ตั้งไว้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของมณีรัตน์ วงศ์ศรี (2556) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ชุดกิจกรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่นำไปใช้กับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ $80.11/85.00$ ซึ่งผ่านเกณฑ์ ที่กำหนดไว้คือ $80/80$ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติพงษ์ ร่มพฤษ (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัด

เพชรบุรี พบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.15/ 82.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

2. ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยพบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ส่งเสริมทักษะการดำเนินชีวิต ทักษะชีวิต พัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมเป็นผู้มีความรู้ คู่คุณธรรม และเมื่อนำ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาเปรียบเทียบ พบว่า มีความเชื่อมั่นเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย โดยกำหนด ความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกิน 5% ได้ค่า Sig (2-tailed) มีค่าต่ำกว่า .05 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของจิราวรรณ ม่วงจันทร์ (2558) ได้ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรม การเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธีรเกศนันทน์บ้านโฮ้ง ผลการศึกษาพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธีรเกศนันทน์บ้านโฮ้ง หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของธนาภา ทองดี และสุชาติพิทย์ งามนิล (2558) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ ชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อน เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์กนิษฐา ทองนา, ราตรี นันทสุคนธ์ และนวลอนงค์ บุญฤทธิพงศ์ (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้สูงกว่า ก่อนใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

3. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.24$, S.D.= 0.24) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย ที่ได้กำหนดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีคำชี้แจงสำหรับนักเรียนที่ชัดเจน มีขนาดตัวอักษร เนื้อหาที่กำหนดในชุดกิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสม มีกิจกรรมที่ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ มีเวลาที่ใช้ทำกิจกรรมเพียงพอ รวมถึงภาพประกอบที่น่าสนใจ รูปแบบที่หลากหลาย และขั้นตอนของกิจกรรมที่นักเรียนสามารถปฏิบัติและเรียนรู้ได้จริง อีกทั้งแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนมีความยากง่ายเหมาะสมกับเนื้อหา ที่สำคัญทำให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าของตนเอง และทำให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐกมล วัชรวงษ์ทวี (2556) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป สาระภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนด้วยชุดการเรียนรู้ สาระภูมิศาสตร์ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของปัญญาภรณ์ เรื่องโรจน์ (2560) ได้รายงานการพัฒนาชุดการสอนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลกระบี่ พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนโดยใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอภิพงศ์ ภูริขุฑโน (คำหงษา), สมปอง สุวรรณภุมมา และสมชัย ศรีนอก (2561) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต่อชุดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในเกณฑ์ที่โดยรวมแล้วนักเรียน มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ครูผู้สอนควรนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ไปปรับเปลี่ยนรูปภาพ รูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง อาจเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนหรือเป็นกิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริงในโรงเรียนของตนเอง เพราะจะทำให้เด็กมีความสนใจ เข้าใจในเนื้อหาและมองเห็นว่าสิ่งที่เรียนรู้มีความหมายกับตนเอง

1.2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นครูผู้สอนควรนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพราะสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

1.3 จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก สำหรับครูผู้สอนที่ต้องการนำชุดกิจกรรมการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นี้ไปใช้ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ถูกต้องตามขั้นตอน ให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองและฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษา พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในหน่วย หรือเนื้อหาอื่นในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

2.2 ควรมีการศึกษา พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาอื่น ๆ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้

2.3 ควรนำสื่อ และกิจกรรมที่หลากหลายมาใช้ในการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และเลือกให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา เวลา เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกสนใจและต้องการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น

2.4 ควรมีการสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะบทเรียนออนไลน์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กานต์กนิษฐา ทองนา, ราตรี นันทสุคนธ์ และนวลอนงค์ บุญฤทธิพงศ์. (2559). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *ศึกษาศาสตร์*, 22(1), 28-36.
- กิตติพงษ์ ร่มพฤษ. (2557). การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี. *มนุษยสังคมปริทัศน์*, 16(1), 73-84.

- จิตราภรณ์ บัวจำรัส. (2558). *สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา*. สืบค้นจาก http://www.br.ac.th/elearning/social/jitraporn/Buddhism%20%20M6/Unit1_1.html.
- จิรภา วีระพันธ์. (2555). *การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี).
- จิรวรรณ ม่วงจันทร์. (2558). *ชุดกิจกรรม เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนธีรกาณท์บ้านโอง*. สืบค้นจาก <http://www.kroobannok.com/>
- ณัฐกมล วัชรวงษ์ทวี. (2556). *การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง ภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป สาระภูมิศาสตร์ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- ทิตนา แคมมณี. (2555). *ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาภา ทองดี และสุธาทิพย์ งามนิล. (2558). *การพัฒนาชุดการสอน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต*, 5(6), 89-102.
- ปัญญาภรณ์ เรืองโรจน์. (2560). *รายงานการพัฒนาชุดการสอน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลกระบี่*. สืบค้นจาก <http://www.google.com/>
- พระมหาอภิพงศ์ ภูริวฑฒโน (คำหงษา), สมปอง สุวรรณภูมา และสมชัย ศรีนอก. (2561). *การพัฒนาชุดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 5(1), 28-40.

- มณีนรัตน์ วงศ์ศรี. (2556). *การพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์).
- วีรวิท คงศักดิ์. (2555). *คุณธรรมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: แวนแก้ว เอ็ดดูเทนเมนท์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2565)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

